

LINGUAL PROBLEMI EN L'AVIACADO

TRADUKIS J. KREIS-SCHNEEBERGER (SUISIA)

En «Suisa Ido-Buletino» me raportis recente pri l'aventuro di du suisa aviaceri qui voyajis ad Anglia e mustis tervenar en loko ne-konocata. Ne savanta la angla linguo, li experiencis la desavantaji dil lingual frontiери.

Hazarde me nun lektis recente sub la titulo «No comprendo» (me ne komprenas) en la hispana edituro dil revuo «INTERAVIA»* long artiklo pri la lingual problemi en l'aviacado. Pro ke la kontenajo e la konkluzo di ta artiklo interesas ni Idisti, me rezumas e tradukas ol kelke kurtigite.

L'artiklo mencionita komencas per simila naraco pri la vojajo di du dana aviaceri qui anke flugis ad Anglia (en la komenco dil internaciona komercala flug-trafiko), tervenis ibe e ne komprenis la telegramo recevit en angla linguo. L'autoro skribas yene:

«Cadie ne plus existas aviacero qua ne savas adminime la angla linguo, ultre lua matrolinguo. La majoritato mem dominacas duesma e triesma linguo stranjera. Ma la angla linguo transformesis aden linguo universala por l'aviacado, sequanta tale anciena tradiciono: ol ja esis la internaciona komunikilo dil navisti. La flugkomandanti, la mekanikisti, la helpanti — omni parolas la angla linguo. Omno devus do funcionar facile ed on ne devus parolar pri 'lingual problemi en l'aviacado'. Ma regretinde lo ne es tam simpla kam semblas. Kande ni aludas linguala desfacilesi, ni ne referas a naiva erori tradukala pri vorti, qui existas en diversa lingui kun senco tote diferanta. Existas altra posibleso min stranja por miskompreno, mem kande la piloti, la mekanikisti, la helpanti e la pasajeri parolas fluante la angla linguo.»

* Kun afabla permiso dil editerio *Interavia Revue de l'Aéronautique Mondiale*, julio 1948 (No 7) - Strictly Copyright 1948 - Interavia S. A. Genève (Suisia).

Quon on devas komprenar exakte kom «angla linguo»? Oscar Wilde dicis ke omno es komuna a la angli ed amerikani, ecepte la linguo. Mem la linguisto H. L. Mencken semblas opinionar tale, nam lua libro ja klasika pri la «amerikana linguo» (*The American Language*, Jonathan Cape, London 1922) kontenas 492 pagini. E ne es nur la angla linguo «amerikana» o la amerikana linguo «angla», qui es deskriptita. Mencken distingas 11 kombinuri dialektala, li omna ample extensita en USA: la «amerikana linguo» mixigita kun la germana (Die boys mit die meidlach haben a good time), franca, hispana, yiddish, italiana, dana, sveda, norvega, holandana, islandana, greka, slava, mem kun la indiana, chiniana, japoniana o bantù-linguo.

Nedependante de la expresuri qui kelkafoye kreas konfuzo, la diferi inter la amerikana ed angla vortari es generale ne-nociva. Fakte ne esas grava ke la amerikani nomizas la breteli *suspenders* e la garteri *garters*, dum ke kontree la filii di Albion nomizas la garteri *suspenders* e la breteli *braces*. Nur la domestro angla di amerikana familio povus erorar ye la utiligo di ica objekti. Plu grava semblas a ni la difero inter la nomi dil etaji di domo. Se incendio eruptas en la unesma etajo, l'amerikano lo supozas en la duesma, nam por lu, la etaji komencas en la ter-etajo (first floor). En la sama kazo l'anglo direktus la pumpisti a la unesma etajo, nam por lu la ter-etajo es la *ground floor*.

Yen por ilustrar kelka diferi di la «aviacala» linguo inter la du nazioni: la amerikani nomizas la direktilo por tervenar *landing gear*, la angli *undercarriage*, e por vorti amerikana *airplane*, *airfoil*, *propeller* la angli uzas la analoga expresuri *aeroplane*, *aerofoil*, *airscrew*, etc.

Konseque, ne es absolute ne-dispensebla, por provokar incidenti plu o min benigna konfrontar piloti angle parolanta kun personi hispana o franca dil infrastrukturo (ter-equipo). L'unesma povas sendubite ja erorar kande lu devas interkomprenar kun amerikano «kompleta». Ka vu ja audis ulfoye telefonisto angla komencar urjanta konversado kun nord-amerikano?

O sendez ica piloto qua «parolas» perfekte angla ad Australia. Sidney J. Baker es por la australiana Anglo lo sama kam Mencken por la angla Amerikano. Baker donas amuzant exempli de to quon la australiani facas kun la angla linguo. Baker prizentas listo de 135 expresuri inventita da la «Royal Australian Air Force» e la navaro di ica lando dum la duesma mondonilito. Ica expresuri trovesas en nula vortaro angla e li komprenende

konstitucas ula jargono. Ma, quale freque eventas en la evolucio di linguo, la linguo populara povas naskigar skribita linguo, quan omnu aceptas; en ica kazo, la linguo dil aviacado.

To get through (tra-irar) ne signifikas ulo por ica pilotisto qua «dominacas fluante» la angla linguo. Ma la viraro dil infrastrukturo australiana perfekte savas ke l'aviacero qua pronuncas ica tri vorti, intencas volar de bazo nordala vers la sudo trans la dezerto-zono di Australia. La vorto *emu* forsan konocesas dal stranjero kom la nomo dil kazuaro, ulasorta ucelo simila a la strucho e qua freque trovesas en ica kontinento; ma ica stranjero certe ignoras ke la sama signifiko anke uzesas por la kontrolo dil aviacal flugo. La «Royal Australian Air Force» nomizas la aerodromo *nest* e la cilindro *pot*. A la sigareti donesas nomi familiala quale: *coiler*, *curler*, *burn*, *twirly*. La australiana expresuro per indikar forta bombardado vekos certe tragikala memoraji «Maltese holidays» (Maltana festo-dii). La *foo* es por la australiani la nacionala variajo di persono tragikomediala qua trovesas omnaloke, la stulto quan on igas responsiva pri omna pilotal erori, la terveni ne-habila e la accidenti.

Apene familiarigita kun la australiana-angla linguo, la aviacero trovas pos kelka flug-hori la *Beach-la-Mar*, la komercala jargono angla-china-malaya-franca dil la West-Pacifiko, de qua la malayi parolas — e skribas 250 dialekti (Beach-la-Mar, da Winston Churchill, generala konsulo en la Samoa e Tonga-insuli, Carnegie Institute, Washington 1911).

Konseque, quo es la angla linguo? E quo esas la «bona angla»? Baker respondas rezigneme: «Good English is a fiction beloved of litterateurs» (La bona angla linguo es finguro afecionata dal literaturisti). E por esar yusta konvenus adjuntar: Quo es la hispana, la portugaliana linguo, kande la homi de Madrid o Buenos Aires, de Lisboa o Rio de Janeiro movabis lu kelkete? Quo es la franca, la germana linguo?

Linguo internaciona?

La granda prekursori dil aviacado ja previdis la problemi rezultonta por la interkompreno generala en trafiko, qua movos su sur omna fixa teri ed oceani. Tri yari ante ke Henri Farman realigis lua unesma flugo de un kilometro, Ernest Archdeacon, la famoza franca meceno dil aviacado ja publikigabis sua libro: «Pro quo me divenis Esperantisto» (Fayard, Paris, 1910). La

prefacon skribis Henri Farman. La du pioniri dil aviacado dedikis kune multa hori por la studio di la solvuro dil lingual problemo.

La unesma helpolinguo ja naskis tote naturale de la komerco inter la homi. La *lingua franca* kreesis e developesis da la naviganti de Genova e Venezia por komprenigar su dal komercistidum lia voyaji en la oriento. Lia floti aventurema adportis ica linguo omnaloke, e ne es astonigiva ke olua latina radiki richigis multega lingui e dialekti (On trovas fragmenti di la *lingua franca* en ica «Beach-la-Mar» mencionita supre).

Cadie existas sennombra lingui artificiala od helpanta, multa de ica lingui es mem desfacile konocebla kom artificiala produkto. Fakte la kemiala formuli — quin ni debas a la Suedo Berzelius — la matematikala, la astronomiala formuli e mem la muziknoti esas ulsorta lingui per signi, qui posibligas e certigas la reciproka kompreno internaciona. En ica specala kategorio de helpolingui per formuli, ni mustas mencionan anke la alfabeto «Morse» e la kodexi utiligit en telefonado e telegrafado senfila. Til nun, on nur traktis la questiono di la kompreno inter la komercal aviacero, la mekanikisti, la pasajeri e la generala publiko. La relati dil aviacero kun la infrastrukturo o kun altra aviacilo dum la flugo mantenasas per helpo di kodexi, nam li es tre nombroza.

Por ni, la esforcis di la komisitaro COM di la OACI por la uniformigo di la internaciona kodexi radio-komunikala, havas komprenende ula importo. Ico koncernas ante omno la trafikala kodexi en paco-tempo, nam dum la milito, la multeso e diverseso dil kodexi preferesas, pro motivi facile imaginebla, ad irga kodexo uniforma. Sen volar penetrar en la detali dil internaciona kodexo «Q», ni mencionas ke lor la selekto dil vorti transmisenda per radiotelefono — qui tale egalesas a la signi dil radiotelegrafo — on esforcis maxim atenceme krean soni klare distingebla inter su, por evitar irgeposibla konfuzo. Exemplo: La signo SOS telegrafala remplasesis en la radiotelefonado per la vorto MAYDAY di qua la sonoreso permisas audo plu facila; «me vartas respondo» tradukesas per OVER, dum ke por indikar la fino dil mesajo, on utiligas la kompozita vorto ROGER-OUT. Komprenende la autori dil kodexi esforcas donar a singla vorto la senco maxim facile kaptebla. Videz amuzigant exemplo: La kodexo aviacala di ula naciono central-europeana adoptis la vorto SALAMI por indikar la patrio di ica produkto prizata dal gurmandi.

Un del maxim granda desfacilaji por interkompreno di la diversa nazioni konsistas en la diverseso dil pezi e mezuri, ma anke hike la OACI serchas remedio. Recente ol submisas a la stati adherinta kadro de mezur-imaji, qua devos permisar avancar gradope vers sistemo uniforma por la aernavigado mondala.

La opiniono dil komercal aviacado. Se en l'aviacado mondala on ulfoye dezirus adoptar helpolinguo di la speco Esperantala, on havus nur «l'embarras du choix» (sucio pri la selekto). Depos la unesma projeti da Descartes (1629) e Leibnitz (1679) granda nombro de altra helpolingui aparis e desaparitis itere. Speciale en la duesma duimo dil 19a yarcento la artificiala lingui, konstruktita sur naturala o ciencala bazo, kreskis ek la tero quale fungi pos pluvo somerala. La nomi quin la inventeri donis a lia lingui, esis ofte kelke extravagant e stranja: *Monoglottica, Lumina, Solresol, Excelsioro, Catholic Language, Volapiuk, ed anke Ant-Volapiuk, Tutonish o Lasonebr.* Ula sioro *Tiemer* nomzitis lua inventuro *Timerio*, dum ke sioro Max Wald imaginis, ke vortaro kun la dolca nomo *Pankel* konquestus nia globo. En la unesma pagino di lua verko lu insertis ica linei: «La linguo maxim facila e maxim simpla por internaciona uzo». Ni mencionas ankore *Extralingua, Romanal, Simplo, Adjuvilo, Neoslavica, Dilo, Ro e Spokil.*

Plu recenta es un de la kontributaji maxim amuzanta di ica linguala chapitro: *Basic English* da C. K. Ogden, qua certe bitre plendus pro la komparo di lua «Angla simpligita» kun la supre mencionita lingui libere kreita. En lua novelo anticipala «*La formo di lo futura*», H. G. Wells skriptis ica frazi: «Ol destinesis (la B. E.) da la autoritati navistala ed aviacala a la rango di linguo ofical e privata por omna nazioni. Vers la yaro 2020, omna habitanti di la tero parolis e skribis «Basic English» . . .

Tamen, tamen . . . Es desfacile imaginebla, quale la mondo povus avancar en 70 yari per la 850 vorti dil B. E. — en mikra literi, la vortaro di ica linguo povus imprimesar en un sola pagino dil formato 16 — se per ica vorti on volus expresar omna subtilaji quin on cadie konsideras kom tante importanta.

(En la sequanta chapitro, quan ni ne tradukas, l'autoro dil artiklo mencionas la praktikala metodi, quin la aviaceri e la employati di aviacal societi utiligas por cirkumirar la linguala diferi. Ica aviacala societi generale demandas de lia employati la dominaco ne nur dil angla, ma di un o du plusa lingui e mem stimulas la lerno di ca lingui per specala premii.) La autoro finas lua artiklo tale:

«Un fakto semblas esar certa: La angla linguo cadie esas la interkomprenilo dil komercial aviacado. On povas dicar ke en la historio linguala existis altra lingui cadie detronizita: la sanskrit, la greka, la latina linguo. Ma en la komercial aviacado on kredas, ke la angla linguo ankore predominacos dum longa tempo.»

Noto di la tradukero: Por ni Idisti, ta konkluzo revelas nulo nova. Ol reflektas la generala opiniono pri ta problemo, qua duras existir til ke on trovos helpolinguo generala, facila ed internaciona. Semblas cetere ke la autoro nur surfacalè studiis la problemo dil linguo helpanta. Lu mencionas anciena linguo-projeti ed obliiviis Ido, Occidental, Novial e la explori recenta da IALA.

BIOLOGIALA RAPORTI

(CIENCALA KUNLABORO INTERNACIONA)

En 1926 amerikana sciencisti fondis la maxim granda servo raportanta pri progresi biologiala e medicinala.

En 1939 existis adminime 6000 ciencala fakala revui, qui kontenis entote cirkume 60 000—70 000 artikli pri biologial rezultaji explorata. Nula natur-ciencisto povis esar informata pri la moderna stando, pro la imensa quanto de materialo e pro la multa barili linguala, ecepte en formo de kurta raportti. Nula librerio dil mondo esas sat granda por akumuliar la fakala literaturo nove aparanta omnyare; e, mem se tala librerio existus, ol esas ne-uzebla por la majoritato dil sciencistaro.

Esas forsan la maxim granda impedilo por la progreso dil scienco, ke mankas efikiva moyeni por propagar la exploral rezultaji dil sciencisti diversa-naciona inter la studenti e tale utiligar oli por lo bona dil tota homaro.

La librerii biologiala di nia universitati ed organizuri explorala esas, ecepte kelke plu importanta institucuri, tote ne-suficanta. Lernanti e docanti en omna landi do esas impedata en lia laboro. Lo esas ne-evaluebla perdo por la homarala progreso. La raportti-revuo esas forsan la unika moyeno qua povas kelke rekompensar la manki en la biblioteki por la studenti e sciencisti.

La historio dil scienco, explor-domeno ankore sat yuna, ja demonstris multa exempli pri la fakto, ke la mondo dum yar-

LINGUALA SUPLEMENTO

NUMERO 16 - JANUARO-MARTO 1949

(Abreviuri dil nomi dil akademiani: A = dr. Auerbach, BE = de Belie, BG = Bogard, BZ = Bozzolo, BR = dr. Brismark, C = Cornioley, E = Eriksson, J = Jacob, K = Kreis, L = dr. Laurent, M = Marcella, O = O'Regan, R = Richardson, T = Tenfuss, V = Vigh.)

***acentregulo**: la lasta prekonsonanta vokalo havez l'acento, ecepte la finalo -as. - *Votostando* (LS 15): 2 yes, 7 no. *BZ*: propozo repulsinda. La pronunci lektis, lektos, lektus, lektèz esas leda e shokanta, segun me. Ni do konservez la existanta regulo. Cetere me ne trovas irga utileso en la chanjo propozita. *E*: no. - 2 yes, 9 no, **repulsita**.

***afolar/presar**, shovar esante en densa turbo. - 1 yes, 7 no. *BZ*: me ne aprobas. - 1 yes, 8 no, **repulsita**.

***ai/pluralo di -a**, se necesa. - 3 yes, 6 no. *BZ*: me konsideras ca formo kom aprobinda, se nur ol ne implikas diplaso dil tonik acento: do altrai, ne altrai, bonai, ne bonai e c. Por evitar acental desfacilaji, on darfus anke skribar per streketo: altra-i, bona-i. Tamen ca finalo esas uzenda nur se necesa, t. e. kande l'adjektivo esas sen artiklo, do «le altra», ne «la altrai», ma «yen pomi, esas belai inter li». Videz *altrai. *BR, E, T?* - 4 yes, 6 no. La diskuto duras.

***aiono/biblal epoko**. - 2 yes, 7 no. *BZ*: no. - 2 yes, 8 no, **repulsita**.

***Akheron/fluvio en Suba Mondo**. - 1 yes, 6 no. *BZ*: no, ni evitez la sono kh, qua ne esas internaciona. En l'italiana ed en la franca exemple ol ne existas. Segun me Akeron o mem Akerono esas preferinda, anke se ne tote segun etimologio. *BR, E, T?* - 1 yes, 7 no. La diskuto duras.

***aktar/nemediata verbo ek akto**. - 4 yes, 6 no. *BZ*: derivuro tote kontre la fundamenta reguli dil derivado, do repulsinda. *BR, E, T?* - 4 yes, 7 no. La diskuto duras.

***akumulaciono/akumulo**. - 4 yes, 6 no. *BZ*: tote kontre-regula, do no. Ni ne subversez nia logikoza derivuro pro formala

internacioneso, ofte deceptiva. Cetere akumululo esas sat naturala, pro ke italiana (accumulo). *BR, E, T?* - 4 yes, 7 no. La diskuto duras.

***alfabet** fakultativa/alfabeto obligala (fakultativigo di -o). - 5 yes, 5 no. *BZ*: no. La fakultativigo existanta di -a ye l'adjektivi igus ambigua la plusa supreso di -o ye la substantivi. Cetere, meaimprese, la harmonio di nia linguo sufrus per ca supreso, anke sen irga ambigueso. La remarko da Yushmanov pruvas nulo: on anke sucesas bone komprenar eroroza skribaji o pronunco en irga linguo, ma co nultempe justifikis la erori. La dezinenco substantivala -o esas fundamenta traito di Ido, qua valoras plu multe kam l'internacioneso en DEFIRS. Koncerne l'italiana e la remarki da M e C pri la supreso dil finali en ca linguo, me memorigas ke it. bello, buono es adjektivi, ne substantivi, ed olia kurtigo (bel, buon) esas tote konforma ad Ido (bel, bon). Restas l'italiana kurtigo dil substantivi quale en signor, carbon e c.; ma, atencez, ol esas nur posibla (poezio ekluzita), se la substantivo sequesas nemediate da altra vorto (substantivo o adjektivo) strikte konektita kun ol: signor C., signor mio, il carbon fossile; ma sempre: egli è un signore, il carbone manca e c. Omnakaze nula supreso di la substantivala finalo -o esas admisebla en I. (yes, en la poezio, quale mencionita. C). *BR*: ni devas mantenar la dezinenci en Ido, pro ke to faciligas la studio por la min erudita homo. La linguo anke divenas plu harmonioza. *E*: Yushmanov pruvis ke la dezinenci esas tote nenesesa por ti, qui ja savas nia linguo. Co semblas a me justa nur en certa grado; me kredas ke anke por tala personi la frazi divenos plu klara e plu facile komprenebla per dezinenci. E por la novici nia dezinenci certe faciligas la kompreno dil teksti ed igos lia intenco plu intelektelebla. Pro to semblas a me avantaĵo ke la substantivi adminime dum kelka yardeki finas per -o en la singularo e per -i en la pluralo... Pos du o tri yardeki, kande la yunaro generale studiis Ido en la skoli, forsan esos apta tempo eventuale aceptar la fakultativa finalo -o. *T?* - (*Ferreres*: es kontre la propozita fakultativigo. *Haffenden*: la dezinenco-sistemo di Ido es karakterizivo tre importanta, sen qua ta linguo divenus senco-expresilo min potenta e do min valoroza, divenus min povanta servar la pensado. *C*: la siori Ferreres e Haffenden voluntes pardonar, se lia remarki ne komplete publikigesas, pro ke la spaco es mikra e l'akademiala decido ya nun es matura.) - 5 yes, 8 no, **repulsita**.

***aloquar**/direktar la parolo ad ulu. - 5 yes, 5 no. *BZ*: no, ne internaciona. *BR, E, T?* - 5 yes, 6 no. La diskuto duras.

***alparia**/«alpari». - 3 yes, 7 no. *BZ*: yes. *BR, E, T?* - 4 yes, 7 no. La diskuto duras.

***altrai**/altri, le altra. - 3 yes, 7 no. *BZ*: aprobinda ye la kondiciono antee dicita: altrai o altra-i sen artiklo, ma nur «le altra» kun artiklo. La difero inter altri e altrai esas notora: altri relatas substantivo supozebla, ma ne antee expresita, speciale «altri» = altra homi; altrai referas substantivo ja antee expresita, videz l'exemplo ye *-ai. *BR, E, T?* - 4 yes, 7 no. La diskuto duras.

***-anco**/-anteso. - 1 yes, 5 no. *BZ*: no; -anco esas forsan plu naturala kelkafoye, ma nereguloza. *BR, E, T?* - 1 yes, 6 no. La diskuto duras.

***andar**/irar. - 5 yes, 4 no. *BZ*: yes, vice irar. *BR, E, T?* - 6 yes, 4 no. La diskuto duras.

***angelear**/angelagar. - 1 yes, 7 no. *BZ*: no, nur angelagar, adminime tam longe kam on ne decidas adoptar altra sufijo vice -ag-, e co ne esas precipua, do urjanta questiono segun me. Oportas prefere diskutar antee la generala principo dil uniformigo: -o... -agar o -ar... -ilo (angelo... angelagar o brosar... brosililo)? Me konkordas kun C ke preferinde la radiko esez substantivala e indikez l'instrumento, ne la ago, do angelo, broso, martelo, cizelo, plugo e c. e konseque angelagar, brosar, martelagar, cizelagar, plugagar (aye, malsona!) e c. - 1 yes, 8 no, **repulsita**.

***angeliar**/angelagar. - 2 yes, 5 no. *BE*: existas du solvuri: 1. la nemediate verbigo: martelo - martelar, qua es maximo internaciona (adminime westeuropal). Desfortunoze ta solvuro komplete subversus la Ido-derivado, nam martelo signifikus ed objekto ed ago. Adoptar ta solvuro signifikus la sakrifiko dil esenca Ido-principo: renversebleso ed unsenceso gramatikal. 2. L'adopto di apta sufijo, qua solvuron me propozas en Ko-KoPro. Por ta uzo me propozas la sufijo -i: a) pro ke en Ido ja existas kazi de qui on povas distilar ta derivometodo: filozof... filozofiar e c. (agar kom...); b) pro ke simila kazi anke existas en la lingui nacional: F simonie = action de, comme Simon; F onanie e c. Ido: simonio = ago da, quale Simon; onanio. Pro ke ta vorti expresas agi, on darfas dicar: simoniar, onaniar; c) pro ke la vokalo -i- ne plulongigas la vorto. - Quale C atencigas lo sub *angelear, esez ne plu longtempe tolerebla

en Ido l'absurda difero gramatikal inter herso (objekto) e plugo (ago). La L. I. esez konsequema e hike sempre departez del objekto: hersiar, plugiar, angeliar (agar per), filozofiar (agar kom, quale), asniar (agar quale). *BZ*: no (videz *anglealar). *K*: no. *BR, E, T*? - 2 yes, 7 no. La diskuto duras.

**angeluar*/angelagar (ed omna analoga formi expresant ago per ul instrumento: brosuar, marteluar, cizeluar, hersuar, pluguar, telefonuar e c.). - *C*: yes, ne pro ke rezultus preske internaciona formi, ma pro ke, quale me ja mencionis en LS 14, tale ni a) evitus la stranja, tro pezanta -ag-, b) evitus verbala -i- signifiko apud la nuna -i- signifiko substantivala (Beaufront, *Kompl. Gram.* p. 153, tote neambigue), c) havus kurta sufiko ne influanta l'acento normala. - 1 yes, 0 no. La diskuto duras.

**angeluso*/«angelus». - *BE*: yes. Me pluse propozas la darfo, ube necesa o konsilinda pro la ritmo o l'eufonio, elizionar la dezinenco dil substantivo, segunvole per apostrofo: angelus, aula'. *BG*: no. *L*: no. *M*: preferinda «angelus». *R*: kad anjeluso ne esus preferinda? - 1 yes, 3 no. La diskuto duras.

**anistar*/fugigar per subita terorigo. - *A*: superflua. *BE*: semblas a me nekonsilinda pruntar de la greka exter la ciencala termini. On procedez tarelate en Ido quale en omna altra lingui. *BG*: no. *L*: me repulsas ta formo barok e superflua. *M*: ni ja havas terorigar, pavorigar, ma se on bezonas altra verbo por *F* effrayer, *E* to frighten, *I* spaventare, *S* asustar, me preferus *anistar ad *efarushar. *R*: de qua lingui? *C*: no. - 1 yes (*M*?), 5 no. La diskuto duras.

**aniversariar*/festar aniversario, nemediata derivivo. - *A*: la principo propozita da *BE* bezonas plusa diskuto. *BE*: (yes), verbo netransitiva. *BG*: no. *L*: me repulsas ta formo barok e superflua. *M*: verbo leda e nenecesa. On celebra od on festas aniversario, ma on ne aniversarias. *R*: yes, ma ja. (*C*: ni ja hav aniversario kom substantivo, ma nula derivuro kom verbo.) *C*: no, logike posibla, ma nek naturala nek necesa. - 2 yes (*R*?), 4 no. La diskuto duras.

6. 2. 1949.

Redaktero: H. Cornioley, sekr. dil akademio, Schulweg 2, Bern, Suisia.

deki hungris por informi, qui forsan chanjabus la evoluciono historiala. Klasika exemplo pri to esas la explori dil *Austriana* monako Gregor Mendel, di qui la legi heredala, unesme publikigita en Bruenn en 1865, divenis generale konocata erste en la fino dil yarcento, pos ke li ri-deskovresis da altra esploristi.

La raporti-servo, danke la helpo di esploristi en preske omna landi dil tero, developis ad un del maxim ampla entra-prezi kooperanta qui irgatempe fondesis da grupo ciencala. La adreso dil *BIOLOGIALA RAPORTI* (*Biological Abstracts*) esas en la universitato di Pennsylvania. La organizuri trovis tante ampla intereso, ke ol invitesis dal universitati di Yale, Princeton, ed altra establisar su ibe. Sub la direkto di Dro John E. Flynn, stabo de 19 employati revizas e redaktas la materialo ek 2113 revui, qua pose publikigesas en formo de raporti. Preparanta labori raportala facesas da plu kam 3000 voluntala helpanti en Amerika, Europa, ed Azia. Omnadie augmentas la nombro de fonti, ek qui la voluntala helpanti ed employati dil *BIOLOGIALA RAPORTI* cherpas sua materialo. Segun posibleso la materialo preparesas ja dal kunlaboranti en la respektiva landi originala. Dum la milito sueda, suisa, portugalana, turka ed sudamerikana biologi duris sua labori, quankam lia landi esis izolita dal militanta povi. E prezente omnalande nombro de ciencisti sempre kreskanta ri-startas la aktiveso interruptita. On povas nun komencar per la revizado de plu kam 35 000 revui, di qui la materialo ne esis acesebla dum plu kam quar yari. On probis instigar la autori dil diserturi ipse facar tala raporti rezumanta. Fine 1944 on ja sucesis pri to che 250 autori de publikigaji. La rezumi lore pasas la manui de 157 redakteri, qui traktas diversa ciencala domeni, ante ke la centrala stabo donas a li la formo definitiva. La listo del nomi ed indiko-vorti facesas da studenti speciale instruktita pri to. Sole ad ica tasko dedikas su 20—25 studento-grupi universitala ed esplorala.

Por donar imagino pri la ampleso dil verko, hike mencienez nur la specala aktivesi dil centrala ofico en la yaro 1945. Dum ica yaro la ofico parlaboris 24 221 rezumi e raporti; 1431 raporti sendesis a kunlaboranta ciencisti; a 1529 ciencisti sendesis invito por kunlaboro; 1010 komisi donesis, on asumis kunlaboro kun 127 nova publikiguri; 193 nova publikiguri demandesis, e plusa 95 publikiguri arivis sen speciale demandesar. Pluse on kompozis la dek yarala edituri dil rezumi e raporti, preparis la korespondanta listo de nomi ed indiko-vorti ed exe-

kutis la parlaboro dil materialo en la diversa separita faki. Ica servo, fondita da dro Flynn posibligas a studenti aquirar la rezumi e raportoj po la nura kusto-precio. Importanta evento en 1945 esis la instalado de nova fakoj «Raportoj dil Biologio Homala» (*Abstracts of Human Biology*).

Dum 1944 nova branĉoj adjuntis: Raportoj pri biologiaj filmoj. Ica servo provizore restrikta sur tri domoj: Mikrobiologio, imunologio, kaj publika saneso-servo. Dro Flynn havas la intencojn asumari, se eblas, omnia filmoj biologiaj, kiuj estas trovblaj en universitatoj, esplor-institutoj, entreprenoj industriaj, kaj en oficoj. Tala servo kompleta mem embracoj ekercas filmojn dil armeo kaj dil maro, kiuj traktas temojn biologiaj. Dro Flynn deklaras pri siaj intencoj por la futuro:

«La enorma ĉanĉoj por la futuro en omnia domoj dil intuitiva dokumento, dil publika saneso-servo kaj dil rilatoj recente deskovritaj kaj fizikaj kaj kemialaj en la biologio, demandas internaj kaj eksteraj ampleksigoj dil organizado dil BIOLOGIAJ RAPORTOJ. En la lasta jaroj okazis enorma progresoj en omnia biologiaj sciencoj. Or, la revo por la futuro estas la kreado de universala servo scienca de raportoj kaj rezumoj.

KANDE TU ESOS GRAND-EVA

(SEGUN LA IRLANDANA POETO W.B. YEATS)

*Kande tu esos grand-eva, griz-hara kaj sempra-dormoza,
E kande yel herdo tu somnoskos, komencu tu lekto
Lente ek ĉi libro, kaj revo pri la dolca aspekto
Kvankam olim havis okuloj tu profunde-ombroza.*

*Revo pri multaj amorintoj de tua ĵojoz gracileso,
Kiu tua belezon amoris per falsan amoro od vera;
Pri unu viro kvankam amiko la anmo de tu pilgrimero
Ed amiko tua mieno ĉanĝanta kun singla tristeso.*

*Lore, tu inklina yel lumanta fairo klara,
Susurez tu, kelke triste, pri la fugado dil kurtezo,
Kvankam pacoj avane kaj retro sur la apudesanta monto
E kovris sia vizajo koram la turbo stelara.*

Tom Sweetlove

Notoj: Yeats, prononcez «YEC» (e quale en la Ido-vorto *ve*). Yel = ye la; pri = pri la (analoge ad *del, dil*). — T. S.

LINGUO E KULTURO

L. RAITERI (ITALIA)

La editario Tuminelli, en bela edituro, aperigis recente librojn dal eminenta lingvisto Prof. Bruno Migliorini «Lingua e Cultura» kvankam ni konsilas al tiuj samideanoj kiuj, bone konokante l'italianon, deziras ampleksigi la konocojn en tiu lingvo. Ol estas kolektaĵo de ul triadeco de esajoj kaj artikoloj skribitaj en pluraj okazoj pri kvankam la aŭtoro skribas en la prefaco:

«La titolo havas la skopojn atencigi la duktofilojn dil tota tomo: la konvinko ke la lingva esploro devas viziti la konektojn kun la historio dil kulturo, t. e. kun la sociala vivo, en omnia liaj aspektoj.

Tio certe ne volas diri ke la lingvistiko ne havis propran skopojn kaj propran metodojn bone klarigitajn, kaj ke ol povas esti dissolvita sur la historio dil kulturo: lo nur signifas ke, kom historio de ul instituto sociala, la lingvistiko devas negliji nulan vivaspektojn de tiu konkreta sociala grupo, kiuj uzas kaj uzas plurajn lingvojn.»

L'aŭtoro, kvankam en ĉi libro ekcelas ek multaj aliaj italiaj lingvistoj pro sia metodo tute personala en traktado lingvistikaj problemoj, tendencas semper ilustrar la lingva-faktojn kun la historiaj kaj kulturaj faktoj, kaj inverse, establas tale inter la parolojn, la societojn kaj la kutimojn tiuj rilatoj «vivalaj» ignoritaj en la arida kaj preske algebra esploro dil rigida lingvistiko.

Anti-puristo, anti-pedanto, agnoskanto dil yuroj advenantaj del «uzo», la aŭtoro en ĉi libro ekercas sian metodojn kun sensoj tante «agemoj» ke liaj serĉadoj kaj liaj studoj, mem restante tre objektaj, divenas agemoj partoprenoj de kulturoza homo al formacado kaj klarekado dil gusto de lia tempo.

Fine la lekto de tiu libro estas konsilinda al tiuj poka nostalgioj kiuj pensas ankore kaj serioze ke irgeqvala lingvo nacionala kun olua multaj diko-manieroj, idiotismoj povas plezi la rolojn de lingvo internacia.

Lingvo uzita por olua maxim sublima skopo, uzita kun maxima povo kaj maxim granda habileso, kaj depozita por ke ol ne forpasez, vaporeskez kaj obliवेशez, tio estas, kvankam ni nomizas pro manko de plu apta vorto — literaturo.

J. W. Mackail
(Klasika studii)

La komitato dil Unio es deliberanta la posibleso editar *Universala Kalendaro* por 1950. Tal fortigo di nia movado dependas de la plusa kresko di la membraro. Same konfero internaciona divenos posible, se omna Idisto ne nur ri-adheras la movado aktive, ma ganos plusa Idisti ed interesati konocata da lu.

* * *

En multa landi nun startas anciena e nova movadi, qui volas propagar nia linguo. Or, un del maxim grava impedili por ta skopo esas la manko di apta lernili e vortari. Ante 10 yari aparis la broshuro «MIL VORTI IDO» segun Hornby-Palmer. Ica kayero kun la chefa Ido-vorti lernenda povas tre bone uzesar provizore kom bazo di la nova vortari. Ni sugestas la sequanta aranjo por ta landala federuri, qui deziras tala lernili. La listo imprimita del 1000 chefa vorti numerizas de 1—1000 tale ke singla expresuro havas sua specala numero. Segun ica listo numerizita on parlaboras listo paralela en la linguo nacionala. Nur ica lasta bezonas imprimesar, nam la Idolisto es ankore en stoko en Anglia.

Se on profitas ica vortari provizora en plura landi, on kreas vorti-savo egala che omna novici. Pro ke en la nuna ekonomiala situeso la fabrikado di nova imprimuri por la Linguo Internaciona esas desfacila, semblas konsilinda komencar la nova laboro provizore per tala simpla moyeni.

* * *

«Ido-kroniko» ja raportis pri la demisiono di profesoro Martinet kom lingual direktero di IALA. Lua plaso nun okupesas da Dro Alexander Gode kom direktanto di la studii linguistikala.

* * *

Recente la jurnali raportis pri la biologiala deskovri facita en la Soviet-Unio da profesoro Lisenko. Se ta deskovri justifikesos, la tota strukturo mondo-konceptala chanjos, la naturo ne nur klasifikesos, ma dominacesos plu komplete kam irgatempe antee. Ni esperas ke ta influi e lia relati a lingual developo povos diskutesar plu detaloze en futura kayero.

DA H. DE LANGE (NEDERLANDO)

En «The preparatory work for an international technical terminology» me trovas komparanta tabelo; ibe me lektas la vorti Idala *benzolo* (pura) e *motor-benzolo*. La sama vorti en Esperanto esas *benseno* e *bensolo*. Kom kemiisto me preferas la nomi segun Esperanto. Vu savas ke la kemiisto indikas la elemento ed substanci per simboli. La formulo por benzolo esas C_6H_6 . La ne-pura benzolo uzesas kom kombusteblo en motori. Ma la dezinenco (ol)o pose rezervesas por alkoholatra substanci. To esas segun internacione adoptita nomenklaturu. Ma C_6H_6 pura ne esas alkoholatra substanco. Ol havas altra propraji, e pro to la dezinenco (en)o donesas ad ol. Do la nuna stando esas: la anciena indiko esas benzolo, la nova indiko esas benzeno. Ma en la praktiko la lasta vorto til nun ne uzesas. Segun me esus bona solvuro dil problemo: la (praktikale) ne-pura benzolo esez benzolo; la pura benzolo en la laboratorii esez benzeno. To esas la Esperantista solvuro! Remarko: on dicas *naftaleno* vice *naftalino*, *tolueno* vice *toluolo*, *ryleno* vice *rylolo*, edc.

INFORMI PRI LA IDO-MOVADO

- || Ad ica numero adjuntesas nekrologo di nia eminenta membro Rev. Frato Honoré qua mortis ye la 15-a januaro 1949.
- || La movadal informi aparas en IDO-KRONIKO, redaktata da Victor Goux, sekretario dil Unio. Ido-Kroniko nro 7 por februaro 1949 dissendesas samatempe e kontenas raportis pri la landi Anglia, Belgia, Germania, Francia, Hispania, Hungaria, Luxemburgia, Suedia, Suisia, ed Australia. Ol pluse kontenas listo di korespondema Idisti kontenanta 36 nomi.
- || La komitato dil Unio konsideras la posibleso editar *Universala Kalendaro* 1950 kom oficala yarlibro. Propozi pri olua redakto devas sendesar al sekretario dil Unio.
- || La serio di Progreso por 1949 ri-aranjesis tipografiale e ni esperas ke la nova aspekto plezos a la membri di ULI. La tipi uzita es ti desegnita da Giambattista Bodoni (1740—1813). Ni deziras expresar nia gratitudo a sioro Kleiner, membro dil Unio, qua asumis la plusa laboro kreata per ta nov desegno sen acesora kusti por la Unio.

*|| Sioro Henk Bijlsma, Merwedekade 132/bis, Utrecht, Nederlando nun ri-organizas la labori por Ido e pregas ke on sendez a lu Ido-materio ed ancien revui por krear biblioteko qua havos bon efiki propagala. En januaro 1949 lu dissendis «Ido-cirkulero nro 1» kun lua propozi.

*|| Sioro Kurt Linde informas ni ke lu editis 4000 propagili Idista por Berlin e 2000 por cetera Germania.

*|| La Sueda Ido-federuro publikigis 8-pagina broshuro propagala «Världspråket Ido» qua kontenas du kurta lecioni introduktala aden Ido, e listo de libri.

OFICAL INFORMI

Mecenala pagi ricevita (5a listo): Levassort fr. 350.—, Thomsen sh. 5.—, Richardson Lstg. 10.—, Gouix bfrs. 371.55, Frederiksen dollar 2.—, Pannell dollar 4.—. Kordiala danko ad omna donaceri! Ni informas nia membri ke la Lundborg-fondacuro grantis a ni itere subvenciono pri *sfr.* 1000.— por 1949.

Balda pago dil membro-kontributo por 1949 faciligos nia tasko!

La kasero dil ULI: J. Kreis-Schneeberger

Suplemento a la listo dil Ido-doceri diplomizita

Karl Kassner (Germania); Paul Levassort (Francia); Karel Novy (Chekoslovakia) ne «Novak»; Erich Schneekloth (Germania).

BIBLIOGRAFIO

Sueda Mondolinguala Revuo, nro 3, septembro 1948: La yaral kunveno dil Sueda Ido-federuro. - Nombroza internaciona komunikaji - nro 4, decembro 1948: UNESCO en 1948 - Por Ido da Walter Pannell - Paris 1948 da Nordström - Desfido e fido.

L'Idisto Katolika, nro 1, januaro 1949 (Ido-Kontoro, 4 rue de Lorraine, Thaon-les-Vosges, Francia), abon-preco 28 Franca fr. yare. Editata da E. Bogard.

Suisa Ido-Buletino, junio-okt. 1948: Novaji movadala.

Nia Movado (red. Brian C. Sexton, Birmingham University International Auxiliary Language Society). Organizal aferi ed artiklo pri la vivo di Zamenhof.

Svensk Ido-Rapport, nro 4, 1948: Historiala fragmenti - polemiki - kroniko.

Ido-Letro, nov.-dec. 1948: Recenso di «On Language Making», poemo, pri Ido-programo da A. H. Haffenden, raporto pri la linguist-kongreso da Nordstroem, e tradukuri da A. Hubbard.

The British Esperantist, nov.-dec. 1948, e jan.-feb. 1949: Recensas objektale «On Language Making».

Cosmoglotta, okt.-dec. 1948: Edgar de Wahl, ilustrit artikli.